

Seksistički diskurs rodnog identiteta

Branka Galić

Filozofski fakultet, Zagreb

Sažetak

To što smo rođeni kao žene i muškarci nužno znači da živimo različite živote. Oslanjajući se na razvijene feminističke pristupe, koji problematiziraju odnose raspodjele moći između rodova nastoji se pokazati seksistički diskurs koji se u varijantama tradicionalne i moderne forme prepoznaje u svijesti ispitivane populacije Hrvatske, i to u nizu društvenih odnosa – pojedinih, obitelji, rada u kući i na tržištu, politici, itd.

Razotkrivanje seksističkog diskursa rodnog identiteta u hrvatskom društvu provedeno je empirijskim uvidom u mišljenja hrvatskih građana prema konceptualnom modelu »tradicionalnog« i »modernog« seksizma. Cilj je bio utvrditi temeljnu strukturu seksističkih konceptata, te utjecaj drugih varijabli (bračnog statusa, regionalne pripadnosti, dobnih i obrazovnih razlika) na ove koncepte. Glavni rezultati potvrdili su tezu o, poglavito muškom, starijem i niže obrazovanom dijelu hrvatske populacije kao onom koja u svojoj svijesti njeguje osebujne tradicionalne i moderne seksizme, čime se uklapa u korpus vrlo brojnih znanstvenih radova o ovoj temi sa sličnim rezultatima.

Ključne riječi: *feminizam, hrvatsko društvo, modernizam, muškarac, patrijarhat, rod, rodni identitet, rodni odnos, rodna uloga, seksizam, spol, tradicionalizam, žena*

UVOD: KONSTRUKCIJA RODNOG IDENTITETA

Rod je ključna dimenzija identiteta.* On podrazumijeva društvene razlike između žena i muškaraca, uključujući i biološke, tj. spolne razlike. Problem s razlikovanjem spola i roda je to što su njihovi biološki i društveni utjecaji često pobrkani. Premda se dva osnovna roda – ženski i muški – svrstavaju u bipolarnu klasifikaciju uglavnom ili isključivo na temelju bipolarne biološke klasifikacije određene prilikom rođenja, u biološkom smislu postoje i neke »gradacije« ženske i muške biologije, pa se drži da u tom spektru leži »barem 5 spolova – ili čak i više«, ovisno o hormonalnom statusu, primarnim i sekundarnim spolnim osobinama i sl. (Fausto–Sterling, 1998:24). Sve donedavno je, pak, sociobiologija, po uzoru na Darwinovu teoriju spolne selekcije – a koja je bila utjelovljena u viktorijanskoj paradigmi razlika između žena i muškaraca prema kojoj se muškarcima pripisivala aktivna spolna uloga natjecatelja oko raspoloživih, inferiornih i pasivnih žena – zastupala gledište o muškarcima/mužjacima kao glavnim kreatorima i pokretačima procesa evolucije. Prethodno prihvaćanje predrasude o ženama kao inferiornim bićima, u pravilu, utjecalo je na formiranje znanstvenih »istina« i sustava, od filozofskih i teoloških do medicinskih, bioloških, pravnih i društvenih. Primjerice, Aristotelova teza o ženskoj ništavnoj ili marginalnoj ulozi u procesu reprodukcije uzimala se kao znanstvena paradigma sve negdje do 16. i 17. stoljeća, a kao dokaz tomu iznosilo se prikazivanje unutrašnjosti ženskih genitalija

* Članak je napisan u sklopu rada na projektu Modernizacija i identitet hrvatskog društva (130400).

kao falusnog »negativa«, tj. vagine iznutra oblikovane prema modelu falusa (Tuana, 1989:147-172). Mnogi su znanstvenici i istraživači upravo utemeljili svoje glavne dokaze na predrasudama i neznanju koje su imali o spolnosti i rodnim skupinama, te kroz tu prizmu očitavali svoje nalaze (Lipsitz Bem, 1993).¹ Tek u zadnjih nekoliko godina feminističke sociobiologinje, kao npr. Sarah Blaffer Hrdy, preispitale su taj kanon i pokazale da i žene/ženke mogu biti jednako tako aktivne, seksualno agresivne i kompetitivne, kao što i muškarci/mužjaci mogu biti pasivni i brižni. Ta dijada aktivnog mužjaka i pasivne ženke bila je dio biološke dogme i metafora koja je modelirala standardne opise prokreativne biologije na svim razinama (Hubbard, 1998:30).

Budući da je svako društvo stratificirano prema rodu, to što smo rođeni sa ženskim ili muškim genitalijama, ili, recimo, određenom bojom kože, nužno znači da živimo različite živote. U tom su smislu naša biologija i način na koji živimo doista dijalektički povezani i međusobno se prožimaju. Razlike u anatomiji naših genitalija ili boja naše kože stvarno utječu na način kako živimo, jednako kao što načini našeg života utječu na našu biologiju. Zato je pri istraživanju rodne stratifikacije društva nemoguće potpuno odvojiti utjecaje biologije od društvenih utjecaja, kao što je, s druge strane, moguće na temeljima različitih biologija htjeti izgrađivati stereotipne društvene nejednakosti spolova i njihova opravdavanja – seksizme. Ono što za sociologiju roda svakako ostaje važno pitanje jest zašto se na temelju bioloških razlika spolova utemeljuju rodne stratifikacijske razlike u gotovo svima ili većini poznatih društava i to na taj način da muškarci u pravilu zauzimaju više pozicije, a žene u pravilu niže ili su na samom dnu? (de Beauvoir, 1981).

Prema feminističkim teoretičarkama i većini teoretičara roda ova disproporcija nema biološko podrijetlo, nego proizlazi iz »sociokulturnih faktora« (Ortner, 1974). Takvi faktori povezani su s nečim što je u svakodnevnoj kulturi podcijenjeno, tj. s »prirodom«, sa čime se obično identificira žene, dok si muškarci prisvajaju sferu kulture. Žene se poistovjećuju s prirodom zbog njihove posebne uloge u reprodukciji i angažmana u odraštavanju djece. Prema feminističkim teoretičarkama, prirodna reproduktivna razlika između spolova dovela je izravno do prve podjele rada, odnosno diskriminacije utemeljene na biološkim karakteristikama. Drugim riječima, vezanost žena uz rađanje i brigu o djeci, dok su muškarci, s druge strane toga oslobođeni, uzrokovala je temeljnu neravnotežu moći između rodova, a koja je bila prethodnica svim drugim neravnotežama moći u ljudskoj vrsti (Firestone, 1997). Premda je činjenica da su žene doista bile prepuštene nemilosti svoje biologije što dalje idemo u prošlost (vrlo brojni porodi, dojenja, briga za djecu), to ih je sve učinilo ovisnima o muškim članovima društva (muževima, braći, očevima, ljubavnicima, itd.) zbog fizičkog opstanka, ali danas to doista više nisu ili barem nisu dužne biti, jer smo došli do stupnja takvog društvenog razvoja u kojem rodne razlike postaju gotovo irelevantne. Rasrinkavanju seksističkih opravdavanja za društveno podređeni položaj žena uvelike su pridonijeli raznoliki feministički pristupi koji su pokazali da veze žena s prirodom nisu »prirodne« po sebi, nego su simboličke komponente patrijarhata (MacKinnon, 1989; Millett, 1990; Walby, 1990; Moore, 1994, itd.).

¹ Jedan od najpoznatijih kulturnih istraživača i antropologa B. Malinowski je, također, u svojoj knjizi koju je pisao na Trobriandskim otocima zaključio da su muškarci kontrolirali ekonomski i politički život zajednice. No, tek se kasnije saznalo, kada je istraživačica Annette Weiner otišla među Trobriandce i razgovarala sa ženama, ono što Malinowski nije utvrdio, da, naime, postoji važno ekonomsko podzemlje kojim upravljaju i rukovode žene svojim radom i razmjenom dobara (Wade & Tavris, 1998:165).

Koncept patrijarhata u sociologiji roda jedno je od najviše raspravljanih pitanja razmatranih kroz problem raspodjele moći između rodova, a koja je ugrađena u sve društvene mehanizme i institucije, od kućanstva i privatne sfere do javne sfere rada, tj. od obitelji do radnih i političkih odnosa te institucija države. Klasičnu definiciju patrijarhata dala je Kate Millett (2000:123) koja kaže »Nашe društvo je patrijarhat... Ta činjenica je vidljiva odmah ako se prisjetimo da su vojska, industrija, tehnologija, univerziteti, znanost, politika, financije – ukratko, svaki prolaz moći unutar društva uključujući snagu prisile policije, potpuno u muškim rukama.« Materijalna baza na kojoj patrijarhat počiva najtemeljitiše je sadržana u kontroli muškaraca nad ženskim radnim procesom te u ograničavanju ženske seksualnosti. Najefikasniji oblik koji dopušta muškarcima da kontroliraju oba područja je u tom smislu monogamni heteroseksualni brak (Hartmann, 1997:101). Žene se tijekom povijesti pokušavale isključiti bilo potpuno iz javne sfere rada, bilo iz određenih tipova zanimanja, te im se ili onemogućavala ili otežavala društvena promocija u javnoj sferi paralelno s muškarcima, a na mnogim područjima društvenog života to se i danas još uvijek čini (Rowbotham, 1983). Budući da se patrijarhalnost također provlači i kroz sfere države i vlasti, ženama i muškarcima se ne omogućuje jednak pristup političkoj reprezentaciji, a država blagostanja ove nejednakosti ne umanjuje nego podržava. Tome se osvjedočujemo, između ostalog, i na primjerima različitih oblika sile, nasilja i zlostavljanja raznih vrsta nad ženama, unutar i izvan braka, kao izravnim sredstvima održavanja patrijarhata kojeg se tako više legitimira nego sankcionira.

Prema Carol Pateman (2000), geneza političkog prava kao patrijarhalnog prava je u »spolnom ugovoru« koji nigdje i nikada nije priznat, nego se u svakom društvu podrazumijeva. Premda je moderno građansko društvo utemeljilo društveni ugovor kao model uspostave slobode pojedinca, u njegovo je sklapanje istodobno ugrađen i prešutni spolni ugovor. Time je uspostava slobode u građanskom društvu postala *de facto* ostvarenje slobode samo za muškarce, dok žene time ne dobivaju slobodu nego još ostaju na razini podčinjenosti. One se za svoju slobodu tek trebaju izboriti, što uspijevaju tek u 20. stoljeću u najrazvijenijim građanskim demokracijama. Priča o »spolnom ugovoru« tako otkriva da je patrijarhalna konstrukcija razlike između muškosti i ženskosti politička razlika između slobode i podčinjenosti, te da je spolna vlast glavno sredstvo kojim muškarci potvrđuju svoju muškost (Pateman, 2000: 201).

Tvrđnje o povezanosti žena s prirodom ili viđenja žena bližima prirodi nego muškaraca nameću cijeli niz pitanja koja tvore temelje feminističke kritike. Cilj je ovih kritika razotkrivanje kulturalnih vrijednosti, rodnih ideologija i stereotipa, te povezanost rodnih ideologija sa širim sustavom kulturalnih simbola, socijalnih uloga, iskustava i drugim aspektima socio-kulturalnog života koji se javljaju u različitim razinama društava – od mikrostrukturalne razine (obitelji) do makrostrukturalne razine (posla, institucija vlasti, države itd.). Budući da je pitanje rodnog identiteta i s njime povezane spolne diskriminacije – seksizma – jedno od najdalekosežnijih društvenih pitanja koje se nejednako reflektira s obzirom na različitu pripadnost rodu (»muškost« i »ženskost«), onda su i sociokulturne te političke posljedice tih različitosti vrlo značajne. One se pokazuju u cijelom nizu socijalnih odnosa i institucija – od razine mikrostruktura i odnosa pojedinca, obitelji, do makrosocijalne razine društvenih institucija države, politike, društva itd. Društveni znanstvenici i znanstvenice tek su zapravo odnedavno počeli objašnjavati značaj seksizma. Pritom su naravno svjesni mnogostrukih značenja koje u vezi s njim zahvaćaju našu svijest, kolektivno i

kao pojedinaca. Premda su utvrđeni brojni dokazi u prilog postojanja spolnih razlika, ništa u znanstvenim istraživanjima ozbiljno ne ukazuje na to da bi ili žene ili muškarci trebali imati neku društvenu prednost (Halpern, 1998:101). Razlike nisu nedostaci i nema logičkog razloga za etiketiranje onih karakteristika koje su povezane sa ženama kao »manje« vrijednih od onih koji su povezane s muškarcima. Ako društvo etiketira one crte koje su povezane sa ženama kao negativne a one koje su povezane s muškarcima kao pozitivne, onda problem jest u društvenim vrijednostima, a ne u činjenici da se žene i muškarci razlikuju ili u činjenici da istraživači te razlike nalaze (Halpern, 1998:101).

Iza prividne jednostavnosti rodnog bipolarnog modela kriju se, pak, i brojne raznolikosti karakteristika koje su pod utjecajem različitih društvenih i kulturnih mehanizama. Feminističkim rječnikom rečeno, rod je »oblik moći« ili odnos u kojem moćima rodnu formu (MacKinnon, 1989). Seksualnost se konstruira u diskursima moći u kojima se pripisuje značenje roda. U rodnim odnosima nejednake raspodjele moći interesi muškog spola tvore ono što spol kao takav znači, uključujući standardne načine na koje se priznaje i izražava iskustvo koje uključuje ženske životopise, pa i one spolne. Tako pitanje roda postaje pitanje onoga što se uzima da »spolnost« znači. S druge strane ideja spola kao »prirodnog reda« uključuje značenje prirodnog kao takvog, danog, fiksiranog, determiniranog, ne-voljnog i kao takvog društveno ne-konstruiranog, tj. nepromjenjivog. Takav »prirodni poredak« odbacuje mogućnost konceptualiziranja spola kao društveno konstruiranog i promjenjivog, dinamičkog poretka, tj. roda. Međutim, on kao »prirodni poredak« podrazumijeva i mogućnost »činjenja seksa«, »imanja seksa« (Stanley, 2002:31), te poredak koji uključuje moć-znanje i njezinu raspodjelu (Foucault, 1990). A ono što nam daje osjećaj osobnog identiteta kao muškarca ili žene nije puki anatomske spol, nego rod kao »kulturni/politički« spol. Monique Wittig smatra da »muškarac« i »žena« niti nisu prirodne datosti, nego su to političke kategorije (Wittig, 1997:267), pozivajući se na diskurs Simone de Beauvoir koja je još prije više od 30 godina utvrdila da se žena ne rađa nego se »ženom postaje« (de Beauvoir, 1981). Kulture/politike, pak, imaju različita značenja o tome što rodne uloge trebaju utjelovaljavati, kako fleksibilne te uloge trebaju biti i koliko se puno predrasuda muškarci i žene trebaju lišavati kako bi nadišli te rodne podjele, pogotovo u njihovu seksističkom izdanju.

Nakon Lacana i Foucaulta postalo je uobičajeno afirmirati spolnost kao društveno konstruiranu, premda se rijetko specificira od čega se ona kao takva sastoji. No, za socijalni konstrukcionizam, tj. društvenu konstrukciju roda temeljno pitanje više nije koliko su velike rodne razlike, nego kolike mi želimo da one budu (Hare-Mustin & Marecek, 1998:106). Društvena konstrukcija roda postiže se onda razrađenim i specijaliziranim mehanizmima kontrole koji dodjeljuju ženama i muškarcima različite društvene uloge i mjesta za koja ih se usmjerava kakvi trebaju biti. Ta pravila, bilo da su postavljena pomoću zakona ili tradicije ili i jednoga i drugoga, što je najčešće, poduprta su vrijednosnim sustavima koji specificiraju te uloge, obično na stereotipnan način, primjerice »ženino mjesto je u kući«, ili »ženski« i »muški« poslovi.

Da bi postali priznati i prihvatljivi članovi društva u kojemu su rođeni, i djeca moraju učiti misliti s i djelovati u terminima prihvaćenih društvenih formi. Kada se radi o socijalizaciji rodnih uloga, biološki temelj se pretpostavlja, a »uloge« kojima djecu podučavaju odrasli jesu zapravo »površna socijalna odijela prekrivena preko »stvarnih« biološki razlika« (Davies, 2002:281). Ono što se od njih zahtijeva jest priznavanje rodnog identiteta unutar već postavljenog socijalnog reda. Tko tako ne učini ili se tome odupre, znači da je percipiran kao socijalni gubitnik. Neka istraživanja

podupiru ideje oštrog rodnih podjela između društvenih svjetova djevojčica i dječaka (Thorne, 2002:292). U tom smislu onda i djeca kao i odrasli slave dominantnu i moćnu »hegemonističku muškost« (Connell, 2002:60) koja uspostavlja institucionaliziranu heteroseksualnu kolektivnu praksu vladavine nad ženama, ali i subordiniranim homoseksualnim i/ili rasno i klasno subordiniranim muškarcima.

SEKSISTIČKI DISKURS RODNOG IDENTITETA U HRVATSKOM DRUŠTVU

Polazeći od teze da je današnje hrvatsko društvo u mnogim svojim dimenzijama muško-ženskih odnosa još prilično patrijarhalno² i to na svim razinama, od mikrorazina – osobne, obiteljske, do makrorazina – širih društvenih institucija politike, tržišta rada itd., (Tomić-Koludrović, Kunac, 2000; Leinert-Novosel, 1999; Topolčić, 2001, 10(4-5):767-789) u čemu se zapravo dobrim dijelom poklapa i s većinom drugih svjetskih društava, istraživanje rodnih uloga i odnosa u takvom društvu nužno mora sadržavati i one, za rodni identitet osobito važne, elemente temeljnog uvida u fenomen seksizma ili spolne diskriminacije koji su u većoj ili manjoj mjeri prisutni u većini patrijarhalnih društava. U tu svrhu se razvijaju i uspoređuju, na temelju već prilično »osjetljivih« mjernih instrumenata, specifične varijacije uobičajeno korištenog i konceptualiziranog pojma seksizma kao, primjerice, »neprijateljskog« i »bezazlenog« (Glick & Fiske, 1997(21):119-135), suvremenog ili »neoseksizma« (Masser & Abrams, 1999(23):503-517), »modernog« i »staromodnog« (Morrison, Morrison, Pope, Zumbo, 1998(48):39-59), »otvorenog« i »prikrivenog« (Swim & Cohen, 1997(21):103-118) itd. Srž »neprijateljskog« seksizma sastoji se u mizoginiji³, dok onaj »bezazleni« promatra

2 Pojam »patrijarhat« podrazumijeva: 1. Literarno i antropološki, »vladavinu« očeva, muški autoritet u gerontokraciji nad podređenim ženama i mladima; prevladava u rodovskim zajednicama u kojima je grupa povezana srodstvom po muškoj liniji (*patrilinearno*); 2. oblik muške kontrole nad ženskom spolnošću i seksualnošću; 3. institucionalnu strukturu muške dominacije. Povijesno je institucija patrijarhata bila najviše zastupljena u pastoralnim društvima i ranim državama Srednjeg istoka i Azije. Prema antropološkim i etnološkim istraživanjima vidljivo je da patrijarhat nije univerzalna forma društvenog uređenja, ali su varijacije u rodnom statusu blisko povezane s pravilima nasljeđivanja i postbračnim prebivalištem. U širenju patrijarhata na njegov moderni oblik središnju ulogu je imala europska kolonizacija. S razvojem industrijskog kapitalizma i modernih nacija-država, primarni fokus patrijarhata se pomaknuo od privatne prema javnoj sferi. Kate Millett je 1970. pokazala porijeklo patrijarhata prema Starom zavjetu s paternalističkom vladavinom obitelji, plemena i crkve. Inovacija radikalnih feministica bila je reinterpretacija patrijarhata kao zasebnog i tvrdokornog društvenog sustava paralelnog s još uvijek prevladavajućom klasnom i rasnom stratifikacijom. Prema tim gledištima, još uvijek ustrajavaju i »feudalni karakter patrijarhalne obitelji« i »obiteljski karakter feudalizma« (Millett). Većina, ako ne i sva nama poznata društva – uključujući socijalistička i revolucionarna – bila su ili ostaju patrijarhalna. Feminizam koristi patrijarhat kao strategijski i politički termin pomoću kojeg se mogu izraziti totalitet opresije i eksploatatorski odnosi koji ugrožavaju žene jednako kao i njegov sustavni karakter. Feministička analiza silovanja je rekonceptualizirala muško spolno nasrtanje na žene kao političko korištenje nasilja koje regulira i kažnjava žene te održava patrijarhalnu moć (Brownmiller 1995). Sylvia Walby je 1990. rekonceptualizirala patrijarhat kao višeslojnu strukturu sa 6 odijeljenih područja: kućanstva, plaćenog rada, spolnosti, kulture, države i nasilja. Mnoge feministice inzistiraju na tome da patrijarhat ne predstavlja samo jednu monolitnu masu nego različite oblike – od klasične patrijarhalne obitelji antike, kineske proširenje obitelji do današnjeg ideala zapadne nuklearne obitelji. Neke, pak, kao marksističke feministice, inzistiraju da je štošta od subordinacija žena stvoreno kapitalizmom, kolonijalizmom i svjetskim sustavima, primjerice izolirana priroda ženskog posla u kući, odjeljivanje privatnog od javnog života i glorifikacija žena kao »nježnih ovisnica«. Primjena koncepta patrijarhata je omogućila razvoj nekih od najznačajnijih feminističkih ideja i programa diljem svijeta. Područje u kojem koncept patrijarhata nastavlja održavati svoju punu relevanciju i danas je feministička teologija.

3 Mržnji prema ženama.

žene stereotipno u ograničenim rodnim ulogama. Međutim, obojica su značajno negativno povezani s ljudskim pravima homoseksualaca, a »neoseksizam« također i sa stavovima prema ženskim pravima. Premda su, dakle, normativne i zakonske promjene u industrijski razvijenim zemljama pridonijele mijenjanju obrazaca seksizma, one su čini se više uvjetovale njegovo prikrivanje nego eliminiranje (Masser & Abrams, 1999).

Konceptualizacija istraživanja

Uvažavajući razvijanje pristupa u istraživanju ovoga fenomena, ovim radom, a imajući na umu naše prilike, željeli smo usmjeriti pozornost na seksistički diskurs propitivanjem mišljenja ispitanika o nekim važim pitanjima vezanim uz uloge i odnose žena i muškaraca u hrvatskom društvu, i to na razinama mikro i makro društvenih struktura, te na antropološkoj razini. Radi se, naime, o tomu da u Hrvatskoj imamo još uvijek premalo istraživanja provedenih na reprezentativnim uzorcima posvećenih ozbiljnijem detektiranju odnosa rodnih identiteta, stereotipa, stavova i mišljenja o temeljnim konceptima odnosa muškaraca i žena u društvu. Kako bismo jasnije osvijetlili diskurs rodnog identiteta u hrvatskom društvu, ovom smo se prilikom najprije željeli pozabaviti temeljnim uvidom u stavove i mišljenja naše populacije prema rodnim ulogama i odnosima za koje se smatra da ih muškarci i žene imaju ili bi ih trebali imati. Stoga smo se u konceptualnom smislu usmjerili prema istraživanju koncepata »tradicionalnog« i »modernog« seksizma, pri čemu prvi pojam označava patrijarhalni obrazac društvenih odnosa za kojeg vrijede rodne razlike kao isključivosti te mizogini stavovi prema ženama. Takvi stavovi proizlaze iz uvjerenja u biološki i antropološki utemeljene »prirodne« razlike između muškaraca i žena, značajni su obrasci rodne podjele rada, pokazuju različita očekivanja u korist muškaraca, te oslikavaju podređeni društveni status žena uz glorifikaciju njihovih majčinskih i obiteljskih uloga. Budući da se u ovom obrascu u pravilu radi o hijerarhijskom sustavu moći u kojem višu društvenu poziciju zauzima muškarac, a ženi je dodijeljena niža razina, on je, dakako, patrijarhalan. Drugi koncept odnosi se na onaj obrazac koji bi htio pokazati okretanje društva prema egalitarnijem, nehijerarhiziranom rodnom sustavu vrijednosti i odnosima — ponajprije potaknutom društvenim promjenama u sustavima obrazovanja, rada, politike i prava koji su se razvili pod utjecajem modernizacijskih i demokracijskih procesa, kao i feminističkih pokreta te su kao takvi imali određenog odjeka i na rodne odnose u hrvatskom društvu. No, budući da su primjeri obilatih odstupanja i kršenja ovog obrasca vidljivi na svim društvenim razinama — u razlikama plaća, političkim odnosima snaga, u rodnim omjerima hijerarhijskih razlika ključnih društvenih pozicija, podjeli rada unutar kuće itd. — što su sve sfere koje u pravilu pokazuju stratifikaciju žena na nižim razinama — očito je da taj obrazac još u praktičnom smislu nije zaživio.

Ciljevi istraživanja i hipoteze

Polazeći od pretpostavke da su društvene strukture patrijarhata i rodno egalitarnog društva toliko međusobno različite da odražavaju zapravo suprotstavljene svjetonazore i načine života, te da bi se one u svijesti ispitanika nesumnjivo pokazale kao takve, činilo nam se učinkovitijim pozabaviti se onim konceptom koji, po našem mišljenju, još uvijek prevladava u Hrvatskoj, kako na praktičnoj razini, tako i u svijesti ispitanika, a koji omogućuje jasnije sagledavanje dimenzija i koncepata rodnog identiteta u kontekstu utvrđivanja širih dimenzija identiteta hrvatskog društva. Radi se o fenome-

nu seksizma koji je pod utjecajem modernizacijskih procesa društva dobio i neke svoje modernizirane manifestacije. Stoga je glavni cilj ovoga rada bio utvrđivanje strukture osnovnih koncepata seksizma (»tradicionalnog« i »modernog«) prema mišljenju dviju glavnih rodnih skupina – muškaraca i žena – te utvrđivanje eventualnog utjecaja i veza drugih varijabli (bračnog statusa, regionalne pripadnosti, dobnih i obrazovnih razlika) na ove koncepte. Polazeći od pretpostavke da su koncepti patrijarhalnog i rodno egalitarnog društva u svijesti ispitanika međusobno suprotstavljeni, istraživanje smo započeli sa sljedećim hipotezama:

- koncepti »tradicionalnog« i »modernog« seksizma pokazuju se kao važni strukturni elementi patrijarhalnog društva u svijesti ispitanika;
- muškarci se statistički značajno razlikuju od žena u seksističkoj rigidnosti, te lakše prihvaćaju obje varijante seksizma;
- stariji ispitanici, kao i oni nižeg obrazovanja, skloniji su tradicionalnom seksizmu;
- glede regionalne pripadnosti očekuju se značajnije statističke razlike između grada Zagreba, Zagrebačke županije i ostalih u prihvaćanju/odbacivanju seksizma, pri čemu se kod ostalih regija ne očekuju statistički značajnije razlike u tom smislu;
- bračni status ne bi trebao biti statistički značajna varijabla u prihvaćanju/odbacivanju koncepata seksizma.

Metodologija rada

Empirijsko istraživanje čije rezultate ovdje izlažemo provedeno je u sklopu projekta **Modernizacija i identitet hrvatskog društva** (130400) Zavoda za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u lipnju i srpnju 2004. godine na reprezentativnom uzorku (N=1202) ispitanika. Kako bi se utvrdila mišljenja ispitanika o temeljnoj strukturi uloga i odnosa muškaraca i žena u hrvatskom društvu, korišten je anketni upitnik s instrumentom od 17 čestica. Operacionalizirani su koncepti »tradicionalnog« i »modernog« seksizma kao temeljni vjerojatni sklopovi mišljenja u svijesti populacije, a koji ocrtavaju kretanja hrvatskog društva u smislu razvoja rodnog identiteta. Ti koncepti su stoga oblikovani u tvrdnje skale na nekoliko razina ili sfera rodnih uloga i odnosa: antropološkoj, obiteljskoj i javnoj (politička, tržište rada).⁴

Na temelju uvida u **Tablicu 1** ne može se jasno vidjeti odaju li odgovori ispitanika i ispitanica (ukupno N = 1202) neku izrazitu isključivost na svim razinama konceptualizacije rodnih uloga u sklopu koncepata tradicionalnog i modernog seksizma. No, ako se pažljivije pogleda sadržaj pojedinih tvrdnji uočava se da premda koncept tradicionalnog seksizma na antropološkoj razini kao inferiornost žena u odnosu na muškarce većinom nije prihvatljiv (prve 4 tvrdnje od 52% do 63% neslaganja), taj se koncept »ublažava«, tj. postaje prihvatljiv kada se radi o ostvarivanju tradicionalne uloge žene–majke kako na antropološkoj tako i na obiteljskoj razini (49.6% slaganja na 5. tvrdnji, te 49.7% slaganja na 14. tvrdnji). Iz tablice je također vidljiv vrlo visok stupanj slaganja (gotovo 88%) oko jednakih naknada za isti rad na tržištu rada za obje rodne skupine (tvrdnja 9), te 52.8% slaganja oko nedostatnosti sudjelovanja žena u politici i javnom životu Hrvatske (tvrdnja 6), što bi trebalo ukazivati na prihvatljivost modernizacijskih kretanja društva u javnoj sferi rodnih odnosa te na tržištu rada.

⁴ T – tradicionalizam; M – modernizam; A – antropološka sfera; O – obiteljska sfera; J – javna sfera.

Tablica 1 – rezultati na pojedinim tvrdnjama (% – postoci odgovora)

TVRDNJE		1	2	3	4	5	$\bar{X}$	s
1.	Prirodno je da žena bude podređena muškarcu (AT)	40.5	26.2	10.0	12.3	10.8	2.27	1.381
2.	Muškarac ne može brinuti o djeci jednako dobro i pažljivo kao žena (AT)	30.5	23.0	13.2	20.7	12.6	2.62	1.420
3.	Muškarac po prirodi lakše i brže donosi važne odluke nego žena (AT)	31.2	20.8	14.3	22.7	10.8	2.61	1.403
4.	Muškarci su uspješniji od žena u poslovima koji traže umne sposobnosti i racionalno razmišljanje (AT)	36.3	27.7	14.5	13.9	7.2	2.28	1.283
5.	Žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka (AT)	16.2	20.9	13.3	28.7	20.9	3.17	1.397
6.	U Hrvatskoj ima premalo žena u politici i javnom životu (JM)	9.9	18.3	19.0	33.8	19.0	3.34	1.251
7.	Za većinu silovanja krivo je preslobodno ponašanje i odijevanje žena (AT)	38.3	28.5	11.3	13.9	8.0	2.25	1.308
8.	Većina žena u Hrvatskoj izvrgnuta je seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu (JM)	11.4	20.8	30.6	27.9	9.2	3.03	1.146
9.	Za isti posao muškarci i žene trebaju biti potpuno jednako plaćeni (JM)	0.6	4.3	7.3	32.0	55.8	4.38	0.841
10.	Podjela na muška i ženska zanimanja izraz je vjekovnog iskustva i ne treba ju dovoditi u pitanje (JT)	23.2	25.5	18.8	22.3	10.1	2.71	1.314
11.	U suvremenom društvu žene su već postigle ravnopravnost pa je rasprava o pravima žena postala nepotrebna (JM)	18.4	22.3	20.9	27.4	11.0	2.90	1.291
12.	Muškarci i žene trebaju potpuno ravnopravno dijeliti kućanske poslove (OM)	2.4	17.0	12.1	32.2	36.1	3.83	1.163
13.	Dječake treba odgajati tako da budu odlučni i hrabri, a djevojčice tako da budu poslušne i pomirljive (OT)	36.6	26.5	13.7	16.9	6.1	2.29	1.285
14.	Za ženu je najprirodnije da brine o djeci, mužu i kući (OT)	12.2	22.1	15.9	34.6	15.1	3.18	1.276
15.	Žene su najčešće same krive kad dobivaju batina od partnera (OT)	51.5	24.4	10.8	8.0	5.1	1.91	1.182
16.	Brak u kojem žena zarađuje više od muškarca ne može biti uspješan (OT)	45.2	27.4	16.8	7.4	3.2	1.96	1.096
17.	Žena treba podupirati karijeru muža, čak i po cijenu zapostavljanja vlastite karijere (OT)	31.6	28.4	18.2	15.3	6.4	2.37	1.247

Ljestvica procjene: 1 – uopće se ne slažem; 2 – ne slažem se; 3 – ne znam, nisam siguran; 4 – slažem se; 5 – u potpunosti se slažem

Kako bismo jasnije utvrdili jesu li u pozadini takvih odgovora ispitanika neki koherentniji koncepti tradicionalnog i modernog seksizma na pojedinim razinama rodnih uloga i odnosa, pokušali smo ih rekonstruirati uz pomoć faktorske analize ispitivanog prostora stavova. Obrascе povezanosti manifestnih varijabli nastojali smo ustanoviti primjenom komponentne faktorske analize na 17 primijenjenih varijabli uz oblimin transformacije s Guttman–Kaiserovim kriterijem zadržavanja značajnih faktora. Za interpretaciju i opis faktora uzete su one saturacije koje su imale vrijednosti više od 0.40. Analiza je pokazala strukturu matrice s 4 dimenzije koje tumače 55.166% ukupne varijance instrumenta.

Tablica 2 – faktorska struktura (oblimin transformacija, matrica faktorske strukture)

TVRDNJE	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
1	.745	-.229	.468	-.340
5	.734	-.016	.232	-.259
14	.707	-.165	.411	-.192
3	.684	-.148	.426	-.514
2	.639	-.029	.248	-.285
6	-.093	.638	-.169	.068
8	-.004	.635	.084	-.117
12	-.315	.604	-.242	.476
9	.042	.524	.493	.320
16	.329	-.264	.767	-.248
15	.300	.006	.746	-.224
17	.452	-.162	.695	-.345
13	.472	-.069	.691	-.440
7	.316	.113	.633	-.481
10	.422	-.060	.303	-.811
11	.224	-.019	.324	-.786
4	.604	-.245	.485	-.624

Kako je vidljivo iz Tablice 2, prvi faktor objedinio je 9 čestica koje podrazumijevaju tradicionalističke predrasude i isključivost dodjeljivanja rodnih uloga žena i muškaraca u društvu prema patrijarhalnom rodnom obrascu: ženi »prirodno« pripada privatna sfera obitelji, kuće i brige o djeci, dok je muškarcu namijenjeno javno područje djelovanja budući da je on »sposobniji« za racionalno mišljenje, odlučivanje i razvoj vlastite karijere, dakako, izvan kuće. Ovaj faktor uključuje mišljenja o prirodnosti potrebe s jedne strane podređivanja žena muškarcima (1), majčinstvu kao glavnom smislu ženina života (5), prirodnosti brige žena o djeci, mužu i kući (14), te podupiranju muške karijere i po cijenu zapostavljanja vlastite ženske karijere (17). Istodobno ovaj faktor pokazuje sliku o muškarcima kao po prirodi odlučnijima i sposobnijima za

odlučivanje od žena (3), a manje sposobnima za brigu o djeci od žena (2), te uspješnijima od žena u racionalnom rasuđivanju (4); on iskazuje i mišljenja o potrebi tradicionalnog rodno isključivog obrasca odgoja djece (13) kao i neupitnost patrijarhalne rodne podjele rada (10). Budući da sadržaj ovih tvrdnji obuhvaća kako područja osobne, antropološke razine rodnih uloga i odnosa, tako i obiteljsku, te javnu sferu rodnih uloga i odnosa, sadržaj tvrdnji vezanih uz ovaj faktor povezuje, dakle, onaj koncept mišljenja koji bismo mogli nazvati **antropološki utemeljen patrijarhalizam obiteljske i javne sfere rodnih odnosa**.

Drugi obilimin faktor sadrži visoke korelacije onih čestica koje su operacionalizirale modernistički koncept rodnih uloga i odnosa, objedinjujući tvrdnje o potrebi egalitarne raspodjele podjele rada i naknada za isti rad, kako unutar kuće, tako i u javnoj sferi politike, na tržištu rada. On tako sadrži 4 formulirane tvrdnje o: potrebi većeg uključivanja žena u politiku i javni život (6), potrebi uspostavljanja jednakosti plaća za isti posao (9), svjesnosti izloženosti žena seksualnom iskorištavanju u javnoj sferi rada (8), te o zalaganju za egalitarne raspodjele kućanskih poslova (12). Ovaj faktor je po svojoj sadržajnoj strukturi čestica objedinio koncept koji podrazumijeva na deklarativnoj razini modernizaciju razvoja društva prema rodnoj egalitarnosti, pa ćemo ga zato nazvati **svijest o seksizmu i deklarativni egalitarizam u javnoj i privatnoj sferi rodnih uloga**.

Treći faktor najsnažnije strukturiraju one tvrdnje koje su visoko korelirane u dimenzijama operacionaliziranima oko koncepta ustrajnosti obiteljskog patrijarhata i nasilničkog ponašanja, a sačinjavaju ga tvrdnje koje se odnose na ulogu muškarca kao glavnog financijskog skrbnika obitelji, čime se ujedno mjeri i uspješnost njegova braka (16). Takav koncept onda jasno podrazumijeva odustajanje žena od razvijanja vlastite karijere u korist muža (17) te tradicionalni patrijarhalni koncept rodno stereotipnog odgoja djece (13). Tvrdnje o ženama kao glavnim krivcima i izazivačicama nasilja od partnera u obitelji (15) klasična je teza kojom se opravdava nasilničko ponašanje i podržava obiteljski patrijarhat. Vrlo blizak tome je i stav o ženama kao glavnim krivcima za silovanje, tj. izazivačicama silovatelja zbog svoga »slobodnog ponašanja i odijevanja« (7). Zatim slijedi niz tvrdnji koje se odnose na antropološku razinu tradicionalnih rodnih stereotipa, kao što su veće umne, racionalne i sposobnosti odlučivanja muškaraca za razliku od žena (4, 3), pa logična »prirodnost« podređivanja žena muškarcima (1), te na kraju nešto što je za žene »najprirodnije«, a to je briga o djeci, mužu i kući (14). Ove tvrdnje podupiru androcentričku razinu nasilničkog ponašanja prema ženama svaljujući čak i krivicu za takvo ponašanje na žrtve te rehabilitirajući nasilnika. Stoga ovaj faktor možemo zazvati **»pobratimstvo« androcentričkog paternalizma, nasilja prema ženama, te inverzije žrtva/nasilnik**.

Četvrti faktor sadrži niz varijabli od kojih su većina s njime negativno korelirane, a objedinjuje sljedeće tvrdnje: podjela rada kao izraz vjekovnog iskustva koju ne treba dovoditi u pitanje (10), suvišnost rasprave o pravima žena u suvremenom društvu, budući da su one već postigle ravnopravnost (11), muške racionalne i umne sposobnosti kao uspješnije (4), ili njihove veće sposobnosti donošenja važnih odluka (3), žensko slobodno ponašanje i odijevanje kao povod za silovanje (7) te potreba tradicionalnog odgoja djece (13). Jedina tvrdnja koja je pozitivno korelirana s ovim faktorom, te koja se tako logički uklapa u njegov koncept jest tvrdnja o potrebi egalitarne raspodjele kućanskih poslova među rodovima (12). Ovaj bismo faktor stoga mogli nazvati **potreba ukidanja patrijarhata i uspostava rodno egalitarnog društva**.

Tablica 3 – Matrica interkorelacija oblimin faktora

	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
Faktor 1	1.000	-0.87	.368	-.342
Faktor 2	-.087	1.000	-.154	.099
Faktor 3	.368	-.154	1.000	-.387
Faktor 4	-.324	.099	-.387	1.000

Iz Tablice 3 vidljivo je da postoji pozitivna korelacija između prvog i trećeg faktora, tj. antropološki utemeljenog patrijarhalizma obiteljske i javne sfere rodnih odnosa, te »pobratimstva« androcentričkog paternalizma, nasilja prema ženama, te inverzije žrtva/nasilnik, uz negativnu korelaciju ovih dvaju faktora sa četvrtim faktorom – potrebe ukidanja patrijarhata i uspostave rodno egalitarnog društva. Ovaj nalaz nije iznenađujući, budući da su koncepti patrijarhata (faktori 1 i 3) i rodno egalitarnog društva (faktor 4) međusobno povezani tako što su njihove osnovne postavke u temeljnim načelima nespojive. Negativna korelacija četvrtog faktora potvrđuje tu isključivost. Ovdje se, dakle, jasno pokazala pretpostavka da su koncepti patrijarhalnog i rodno egalitarnog društva u svijesti ispitanika međusobno suprotstavljeni.

Testiranje međugrupnih razlika (spola/roda, dobi, školske spreme, bračnog statusa, regionalne pripadnosti)

Da bi se utvrdile razlike među rodnim skupinama koje nas, s obzirom na temu ovog istraživanja, osobito zanimaju, provedena su sljedeća dodatna testiranja: za varijable s dvije kategorije (spol) razlika u procjeni rezultata skupina na faktorima testirana je T-testom, a za varijable s više od 2 kategorije (dob, školska sprema, regionalna pripadnost, bračno stanje) provedena je analiza varijance uz primjereni test multiple komparacije (Bonferronijev test za homogene varijance i Tamhane test (T2) za nehomogene varijance). Svi testovi provedeni su na razini rizika do 5%. Interpretiramo samo statistički značajne razlike prema obilježjima.

Rezultati testiranja skupina prema kategoriji spola/roda pokazali su da se muškarci i žene statistički značajno razlikuju u mišljenjima glede koncepata koji objedinju – svjesnost seksizma i deklarativni egalitarizam u javnoj i privatnoj sferi rodnih uloga (faktor 2) te potrebu ukidanja patrijarhata i uspostavljanja rodno egalitarnog društva (faktor 4). Rezultati ukazuju na različita mišljenja muškaraca i žena o ispoljavanju seksizma na različitim razinama društva – osobnoj, obiteljskoj ili javnoj sferi – te veću sklonost muškaraca bilo »tradicionalnom«, bilo »modernom« seksizmu. Osim različitog iskustva koje rodovi dijele u praktičnom životu u tim pitanjima, prisutno je i različito djelovanje društva, kulture i njihovih institucija, budući da upravo te institucije nejednako tretiraju ove dvije rodne skupine, u pravilu dodjeljujući muškarcima hijerarhijski nadređenu, a ženama hijerarhijski podređenu društvenu poziciju. Odatle se onda mogu objasniti pridavanja različitog značaja i/ili čak suprotnosti seksističkim manifestacijama u svijesti obaju rodova. Rezultati ovoga testa po tome se ni u čemu ne razlikuju od vrlo brojnih teoretskih i istraživačkih radova koji su o ovim temama u svijetu objavljeni. Tako su rezultati istraživanja, primjerice, Glick & Fiske (1997(21):119–135) pokazali slične koncepte s varijacijama koje su nazvali »neprijateljski« i »benevolentni« seksizam, pri čemu prvi obuhvaća negativne oznake dimen-

zija kao što su dominantni paternalizam, uvjerenja rodnog obezvrjeđivanja i heteroseksualnu netrpeljivost, dok drugi podrazumijeva naoko pozitivne, a zapravo »bezazlene« seksističke stavove prema ženama u tradicionalnim ulogama: zaštitničkog paternalizma, idealizacije žena i žudnje za intimnim odnosima. Ono što je, pak, i jednom i drugom zajedničko jesu patrijarhalne predrasude o ženama kao »slabijem« spolu te nužnost održavanja tradicionalnih rodnih razlika i uloga koje služe opravdavanju i održavanju patrijarhalnih rodnih društvenih obrazaca. Slični rezultati su se pokazali i u radovima drugih istraživača, primjerice Masser & Abrams (1999(23):503-517), koji su utvrdili postojanje današnjeg seksizma preoblikovanog u ruho novog ili »neoseksizma« koji više pokazuje oblike netrpeljivosti negoli seksističke bezazlenosti, u prvome redu prema homoseksualnim skupinama, ali i prema ostvarivanju ženskih prava. Neki drugi istraživači konceptualiziraju seksizam kao »staromodni« i »moderni« (Morrison, Morrison, Pope, Zumbo, 1998(48):39-59), te »otvoreni«, »prikriveni« i »podmukli« seksizam (Swim & Cohen, 1997(21):103-118) itd., tj. sve one seksizme koji su kao takvi skriveni ili neprimijećeni jer su ugrađeni u kulturne obrasce i društvene norme.

Rezultati po **dobnim skupinama**⁵ pokazuju statistički značajne razlike na svim faktorima pri čemu su razlike odmah uočljive između najstarijih kategorija ispitanika (iznad 66 godina) i svih ostalih mlađih ispitanika na prvom faktoru, tj. **antropološki utemeljenom patrijarhalizmu obiteljske i javne sfere rodnih odnosa**. Međutim, statistički značajna razlika najvidljivija je u kategoriji ispitanika između 26 i 35 godina u odnosu na one starije od 46 godina, a posebno na one starije od 66 godina na prvome faktoru. Ove razliku možemo promatrati najprije kroz prizmu općeg generacijskog jaza između mlađih i starijih ljudi, koji se u pravilu razlikuju u većini važnih društvenih pitanja, pa onda i u elementima tradicionalnog/modernog seksizma te rodno-emancipacijskog sukoba između mlađih i starijih ljudi. Stariji ljudi su u svojim prethodnim odgojnim sustavima, vjerojatnije socijalizirani prema rigidnijem rodnom patrijarhalnom modelu nego mlađi, a s godinama je takve modele sve teže mijenjati i/ili modernizirati. Pritom je za očekivati da generacija srednjih dvadesetih i tridesetih godina ima nešto više iskristalizirane, prihvaćene i čvršće izgrađene rodno egalitarne stavove od onih mlađih od 25 godina, koji u odnosu na njih tek utemeljuju strukture konceptata egalitarizma/seksizma, odakle se onda i očitavaju njihove značajnije statističke razlike prema starijim generacijama.

Sljedeće statistički značajne razlike uočljive su na trećem faktoru – **»pobratimstva« androcentričkog paternalizma, nasilja prema ženama, te inverzije žrtva/nasilnik** – i to između najstarijih ispitanika (iznad 66 godina) i onih do 45 godina, ispitanika između 56 i 65 godina koji se statistički značajno razlikuju od onih između 26 i 45 godina, onih između 36 i 45 godina od onih starijih od 56 godina. Ispitanici između 26 i 35 godine i ovdje se značajno statistički najviše razlikuju od onih iznad 56 godina. I ove su razlike objašnjive suprotstavljenosti mlađih i starijih generacija kada se radi o pitanjima obiteljskog autoriteta, odgovornosti i rodnog nasilja. Mlađi ljudi, osobito generacije između 25 i 35 godina, koji su već izgradili i strukturirali svoje rodne koncepte se, u pravilu, slabije slažu ili ne slažu s temeljnom strukturom ovog faktora s kojom se, pak, u pravilu, više slažu starije i najstarije generacije, odakle se i izvlači statistički značajna razlika među njima.

5 1 – do 25 godina; 2 – 26-35 godina; 3 – 36-45 godina; 4 – 46-55 godina; 5 – 56-65 godina ; 6 – 66 godina i više.

Statistički značajne razlike na četvrtom faktoru – **potrebe ukidanja patrijarhata i uspostave rodno egalitarnog društva** – uočljive su između ispitanika raspona 26–35 godina i 55–65 godina, te 45–65 godina i starijih. Ovaj jaz vjerojatno proizlazi iz različite konceptualizacije društvenih potreba za mlađe i osviještene generacije koje naznačuju potrebu razvoja rodno egalitarnog društva i starijih koji se tome opiru.

Razlike u **stručnoj spremi**⁶ pokazale su se također značajnima za rezultate konceptualizirane na prvom, trećem i četvrtom faktoru. Tako su se na prvom faktoru – **antropološki utemeljenom patrijarhalizmu obiteljske i javne sfere rodnih odnosa** – statistički značajnima pokazale razlike između ispitanika s nepotpunom osnovnom školom i onih koji su završili škole više od zanatskih uključujući fakultete. Ispitanici sa završenom osnovnom školom pokazali su se statistički značajno različitima u odnosu na one sa srednjim i visokim obrazovanjem. Ispitanici sa zanatskom školom značajno se statistički razlikuju od onih sa srednjim školama i fakultetima, a oni koji su završili bilo samo srednju školu ili fakultet značajno se statistički razlikuju od svih onih koji su završili zanatske ili niže škole na ovom faktoru. Razlike, dakle, u stupnju obrazovanja, strukturirane su na takav način da se od slabijeg obrazovanja i niže škole vjerojatnije može očekivati rigidniji patrijarhalni koncept.

I u trećem faktoru – **»pobratimstva« androcentričkog paternalizma, nasilja prema ženama, te inverzije žrtva/nasilnik** – ispitanici s nepotpunom osnovnom školom razlikuju se od onih sa srednjom, višom i visokom školom u stavu prema tome konceptu. Oni, pak, koji su završili osnovnu školu značajno se razlikuju od onih koji imaju neki zanat, srednju i visoku školu, dok se zanatski školarci statistički značajno razlikuju od onih sa završenom osnovnom, srednjom i visokom školom. Srednjoškolci se značajno razlikuju od svih ostalih kategorija ispitanika koje su nižeg obrazovanja na ovome faktoru, dok se ispitanici s višim i visokim obrazovanjem značajno razlikuju od svih koji su obrazovani niže od srednje škole. Postoje, dakle, očite razlike u stupnju obrazovanja i stavovima ispitanika prema ovom konceptu, pri čemu je veća vjerojatnost da oni s barem srednjim i/ili višim i visokim stupnjem obrazovanja ne prihvaćaju koncept koji je opisan ovim faktorom.

Razlike u stupnju obrazovanja s obzirom na koncept opisan četvrtim faktorom – **potrebe ukidanja patrijarhata i uspostave rodno egalitarnog društva** – pokazuju se statistički značajnim u ispitanika sa završenom osnovnom školom u odnosu na ispitanike sa završenim fakultetom, te ispitanika sa završenim fakultetom u odnosu na ispitanike sa zanatskom školom. Ispitanici s visokim stupnjem obrazovanja drukčije konceptualiziraju potrebu ukidanja patrijarhata i uspostavu rodno egalitarnog društva od ispitanika koji su završili osnovnu školu ili zanat. Da bi se pokazala razlika poimanja ovoga koncepta, očito treba imati stupanj obrazovanja niži od zanatskog u odnosu na visoku školu. Čini se da stupanj obrazovanja u konceptuaplizaciji ovoga faktora ispunjava svoju značajnu obrazovnu ulogu.

Ima li pripadnost regionalnim područjima Hrvatske nekog udjela u poimanju koncepta–faktora dobivenih u ovom istraživanju, pokušali smo utvrditi testiranjem **regionalnih razlika**⁷ po pojedinim faktorima. Na prvom faktoru – **antropološki utemeljenom patrijarhalizmu obiteljske i javne sfere rodnih odnosa** – značajne statističke razlike su nađene između Zagreba, Zagrebačke županije i Slavonije, nešto

6 1– nepotpuna OŠ; 2 – završena OŠ; 3 – zanat – škola za zanimanja; 4 – srednja škola; 5 – viša škola, fakultet.

7 1 – Zagreb i zagrebačka županija; 2 – Sjeverna Hrvatska; 3 – Slavonija; 4 – Lika, Pokuplje i Banovina; 5 – Istra, Primorje i Gorski kotar; 6 – Dalmacija.

više, te Dalmacije, nešto manje. Pritom se u populaciji županija Slavonije i Dalmacije koncept opisan prvim faktorom sigurnije može naći nego u populaciji Zagrebačke županije i grada Zagreba. Za koncept opisan drugim faktorom – **svjesnost seksizma i deklarativni egalitarizam u javnoj i privatnoj sferi rodnih uloga** – statistički značajne razlike su pronađene između regija Zagreba i Slavonije (najviše), Like s Pokupljem i Banovinom te Istre s Primorjem i Gorskim kotarom (najmanje). Uočene su statistički značajne razlike i između Sjeverne Hrvatske i Slavonije (velike), Like s Pokupljem i Banovinom (nešto manje) te Dalmacije, najmanje. Utvrđeno je da se Slavonija značajno statistički ne razlikuje jedino od Like i Pokuplja s Banovinom, a ova se pak razlikuje sa svima osim sa Slavonijom i Istrom, Primorjem i Gorskim kotarom. Istra, Primorje i Gorski kotar statistički se značajno najviše razlikuju od Zagreba, Zagrebačke županije, Slavonije i Dalmacije, a Dalmacija od svih osim Zagreba i Zagrebačke županije i, donekle, Sjeverne Hrvatske. Po ovim rezultatima ispada da se zagrebački i dalmatinski seksizmi, kao i egalitarizmi najbolje slažu, slično kao što se i slavonski seksizmi i egalitarizmi pokazuju posebnima u odnosu na sve ostale osim ličkog. Taj se, dakako, razlikuje statistički značajno od onoga kakav se poima u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji, Sjevernoj Hrvatskoj i Dalmaciji. Istarski i primorski seksizmi/egalitarizmi također se statistički značajno razlikuju od zagrebačkog, slavonskog i dalmatinskog, zapravo istarski posebno. Dalmatinski se, s druge strane, seksizmi/egalitarizmi najznačajnije razlikuju od svih osim onih zagrebačkih. Po ovome ispada da gotovo svaku regiju u Hrvatskoj »krasi« njezina seksistički-moderna posebnost.

I na trećem faktoru – **»pobratimstva« androcentričkog paternalizma, nasilja prema ženama, te inverzije žrtva/nasilnik** – nalazimo statistički značajne razlike po regijama: ovdje se Zagreb i Zagrebačka županija statistički značajno razlikuju samo od Sjeverne Hrvatske koja je tome najmanje sklona, a ona, pak još više od Like i Pokuplja s Banovinom te od Istre s Primorjem i Gorskim kotarom. Slavonija se u prihvaćanju ovoga koncepta statistički značajno razlikuje samo od Like i Pokuplja s Banovinom, a ova od svih regija osim Zagrebačke županije, čija je populacija najmanje sklona prihvaćanju ovoga koncepta. Istra, Primorje i Gorski kotar značajno se statistički razlikuju od Sjeverne Hrvatske i Like, a Dalmacija se statistički značajno razlikuje jedino od Like na ovome faktoru, u kojoj se vrlo dobro slažu s navedenim konceptom. Čini se, dakle, da se ovdje najviše od svih razlikuje »lički paternalizam« i nasilje prema ženama od svih ostalih regionalnih pristupa toga tipa.

Na četvrtom faktoru – **potrebe ukidanja koncepta patrijarhata i uspostave rodno egalitarnog društva** – uočavaju se najveće razlike između Zagrebačke županije sa Zagrebom i svih ostalih osim Ličke, te Sjeverne Hrvatske, i također Like te Dalmacije. Slavonija se statistički značajnije razlikuje jedino od Zagreba i Like s Pokupljem i Banovinom, a ova pak još od Sjeverne Hrvatske i Istre. Istra se najviše statistički razlikuje od Zagreba i Zagrebačke županije te Like, a Dalmacija od Zagreba i Sjeverne Hrvatske na ovome faktoru. Čini se da su Ličani najmanje skloni ovom konceptu, dok su Zagrepčani, stanovnici Zagrebačke županije i Sjeverne Hrvatske tome najviše skloni.

Što se varijable **bračnog statusa**⁸ tiče, statistički značajne razlike nađene su na prva tri faktora i to na prvom faktoru – **antropološki utemeljenom patrijarhalizmu obiteljske i javne sfere rodnih odnosa** – u kategoriji neoženjenih/neudanih i udo-

⁸ 1 – neoženjen/neudana; 2 – oženjen/udana; 3 – rastavljen/rastavljena; 4 – udovac/udovica.

vaca/udovica, što su ujedno i najveće moguće razlike ne/mogućnosti preklapanja eventualnog obiteljskog iskustva rodnih odnosa. Na drugom faktoru **svjesnost seksizma i deklarativni egalitarizam u javnoj i privatnoj sferi rodnih uloga** najveće su razlike nađene između oženjenih/udanih i udovaca/udovica, te rastavljenih i udovaca/udovica, koji su, zapravo, u praktičnom smislu i najviše suočeni s ovim konceptom rodnih odnosa. Na trećem faktoru – »pobratimstva« **androcentričkog paternalizma, nasilja prema ženama, te inverzije žrtva/nasilnik** – statistički značajne razlike su nađene između svih kategorija bračnog statusa ispitanika – neoženjenih/neudanih i udovaca/udovica, oženjenih/udanih i udovaca/udovica, te rastavljenih i udovaca/udovica, pa možemo zaključiti da ovaj koncept možemo pronaći na ovaj ili onaj način konceptualiziran i unutar cjelokupne populacije te svih bračnih/nebračnih kategorija pučanstva. Drugim riječima, on je svim tipovima populacije podjednako ne/prihvatljiv.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Podjela svijeta na žene i muškarce postojala je i postoji u svim društvima. Gledišta da postoje ženske i muške prirode, intelekti, razumijevanja i morali nadahnjuju kako religijske dogme tako i svjetovne i znanstvene paradigme. Za žene i muškarce se vjeruje da imaju različite prirodene i stečene karakteristike, te da pokazuju različite vrste ponašanja. Takvi stavovi i percepcije mogu se naći u svim društvima i na svim klasnim razinama. Međutim, te osobine, označene kao različito »muške« ili »ženske« mogu različito varirati od društva do društva, skupine do skupine, a unutar jedne rodne skupine čak i više nego između različitih rodnih skupina (Fuchs Epstein, 1999:45). Stvaranje i održavanje granica definiranja »ženskih« i »muških« dio je šireg procesa stvaranja i perpetuiranja kategorija ljudi i skupina, identificirajući pritom »prve«, »druge« itd. na hijerarhijskoj ljestvici društvenog statusa (de Beauvoir, 1981). Granice služe tomu da stvore i održe nejednakosti u mnogim sferama, kako je to u univerzalnoj subordinaciji žena prema muškarcima prisutno u javnom, ali i privatnom, životu. Unatoč općeprihvaćenim okvirima prihvaćanja kategorija različitosti muškaraca i žena, danas postoje ozbiljni izazovi ideologijama »razlike« koje pokazuju brojni socijalni znanstvenici testiranjem tih ideja u ponašanju ljudi, kao i u mnogim društvenim pokretima koji odbacuju temelje za bipolarne usporedbe među pojedincima. Ideje koje se izazivaju su one koje pretpostavljaju da muškarci i žene djeluju i osjećaju se različito s obzirom na različite oblike ponašanja i karakteristika – emocionalnosti, racionalnosti, apstraktnog mišljenja, tehničkih vještina, ambicija i sl. – ne poričući različite biološke reproduktivne organe i seksualne spolne karakteristike, ali se eventualni emotivni i kognitivni atributi više pripisuju utjecajima rane socijalizacije nego »urođenim« razlikama koji se smatraju odgovornima kako za »međuroodne varijacije«, tako i još više za one unutar iste rodne skupine (Fuchs, Epstein, 1999; Stanley, 2002). Premda se određene karakteristike mogu grupirati među skupinama muškaraca i žena, one se rijetko vide ekskluzivno u jednih ili drugih. Pod utjecajem postmodernizma i postfeminizam dovodi u pitanje konvencionalne znanstvene modele spoznaje (Walby, 1999; Butler, 2000; Gamble, 2001). On tvrdi da znanje proizlazi iz ženskih iskustava, a ne iz pozitivističkih činjenica proizvedenih eksperimentalnim i statističkim metodama. I feministice i postmodernisti dovode u pitanje androcentrički prosvjetiteljski način mišljenja (Pateman, 1998) te ne misle da je muška racionalnost najprimjerenija mjera za razumijevanje društvenog svijeta. U tom smislu i postfeminizmi zastupaju

teze da ne postoji jedinstvena bit pojma »žena«, budući da su to nehomogena i/ili promjenjiva grupacija (npr., crkinje, bijelkinje, lezbijke, heteroseksualke, radnice, itd.); (Irigaray, 1999).

Sociološka istraživanja pokazuju da postoje veliki dispariteti između muškaraca i žena u pristupu šansama i resursima, te pokazuju rodnu segregaciju i seksizam osobito na tržištu rada. Tu su pravila sljedeća: 1. samo manjina žena zauzima elitne društvene položaje; 2. obično su manje plaćene od muškaraca za isti posao; 3. vjerojatnije je da će biti samo djelomično zaposlene; 4. obično su koncentrirane u nižim slojevima profesija u kojima rade; 5. obično obavljaju poslove nižeg statusa. Nejednakosti na tržištu rada potječu iz ženine podređene uloge u obitelji. 6. žene participiraju manje u ulogama političkog odlučivanja; 7. postižu manje priznanja za doprinose društvu bez obzira jesu li za to plaćene ili nisu (Castells 2002; Hartmann, 1986; Walby, 1990, 1997).

Rezultati ovoga istraživanja provedenog u Hrvatskoj pokazali su da su potvrđene sve postavljene hipoteze kako glede razlika, očekivanja i zastupljenosti seksističkih koncepata u svijesti populacije, tako i glede rodnog očitovanja o seksističkoj rigidnosti, osobito u slučaju muškaraca te na njihovu korist, kao i u slučaju starijih i niže obrazovanih ispitanika. Statističke razlike u prihvatljivosti seksističkih koncepata po regijama, premda su se pokazale, osobito u neprihvatanju tradicionalnog seksizma na području Zagreba, Zagrebačke županije i Sjeverne Hrvatske, u ostalim regijama ukazuju na svojevrzne regionalne seksističke posebnosti, osobito u Istri, a donekle Dalmaciji i Slavoniji. Najrigidniji regionalni seksizmi, i u tradicionalnoj i u modernoj varijanti pokazuju se na području Like. Istraživanjem se manifestirao i jedan koncept koji prvobitno nije pretpostavljen, a to je potreba ukidanja patrijarhata i uspostave rodno egalitarnog društva, što svakako daje sliku nade, jedne ohrabrujuće vizije koju najviše podupiru žene, mladi i obrazovani dio populacije. Glavni rezultati ovoga istraživanja, ipak, međutim, potvrđuju tezu o hrvatskoj populaciji – pogotovo njezinu muškom, starijem i niže obrazovanom dijelu – kao onoj koja u svojoj svijesti rigidnije njeguje osebujne tradicionalne i moderne seksizme, čime se uklapa u korpus vrlo brojnih znanstvenih radova koji su diljem svijeta objavljeni unazad nekoliko desetljeća, a koji su pokazali iste ili slične rezultate kada je u pitanju seksizam. Razotkrivanje seksističkog diskursa u kontekstu istraživanja i objašnjavanja odnosa rodnog identiteta ostaje nam i dalje značajnom temom istraživanja s kojom ćemo se, po svemu sudeći, još prilično dugo baviti na ovim prostorima, kako bismo, s jedne strane, temeljitije razvili i objasnili ove fenomene, a s druge pokušali utjecati na njihova društvena očitovanja te se tako pridružili onom korpusu teoretskih orijentacija i društvenih pokreta koji sa svoje strane pridonose potrebi osvještavanja, educiranja i političke borbe glede eliminiranja svih diskriminacija, pa tako i onih utemeljenih na spolu/rodu.

LITERATURA

- Anselmi, D. L. & Law, A. L. (Eds.) **Questions of Gender. Perspectives and Paradoxes.** McGraw–Hill Companies.
- de Beauvoir, S. (1981). **Drugi pol I i II.** Beograd: BIGZ.
- Brownmiller, S. (1995). **Protiv naše volje.** Zagreb: Zagorka.
- Butler, J. (2000). **Nevolje s rodom.** Zagreb: Ženska infoteka.
- Cassirer, N. & Reskin, B. (2000). High Hopes. **Work & Occupations**, Vol. 27, Issue 4:438.
- Castells, M. (2002). Kraj patrijarhalnosti: Društveni pokreti, obitelji i spolnost, U: **Moć identiteta.** Zagreb: Golden marketing.
- Chodorow, N. (1971). Being and Doing: A Cross–Cultural Examination of the Socialization of Males and Females, U: Gornik, Vivian & Moran, Barbara K. (Eds.) **Woman in Sexist Society.** New York: Basic Books.
- Connell, B. (2002). Hegemonic masculinity, U: Jackson, Stevi & Scott, Sue (Eds.) **Gender. A sociological reader.** London and New York: Routledge, str. 60–62.
- Cott, N. F. (1987). **The grounding of modern feminism.** New Haven and London: Yale University Press.
- Davies, B. (2002). Becoming male or female, U: Jackson, Stevi & Scott, Sue (Eds.) **Gender. A sociological reader.** London and New York: Routledge, str.:281–290.
- Fausto–Sterling, A. (1985). **Myths of gender: Biological theories about women and men.** New York: Basic Books.
- Fausto–Sterling, A. (1998). The Five Sexes: Why Male and Female are not Enough?, U: Anselmi, Diana L. & Law, Anne L. (Eds.) **Questions of Gender. Perspectives and Paradoxes.** McGraw–Hill Companies, str. 24–29.
- Firestone, S. (1997). The Dialectic of Sex, U: Nicholson, Linda (Ed.) **The Second Wave. A Reader in Feminist Theory.** New York and London: Routledge.
- Foucault, M. (1990). **The History of Sexuality.** Penguin Books.
- Franzoi, S. L. (2001). Is female Body Esteem Shaped by Benevolent Sexism? **Sex Roles**, Vol. 44, No. 3/4:177–188.
- Fuchs Epstein, C. (1999). Similarity and Difference (The Sociology of Gender Distinctions), U: Saltzman Chafetz, Janet (Ed.) **Handbook of the Sociology of Gender.** New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow: Kluwer Academic / Plenum Publishers, str: 45–65.
- Galić, B. (2002). Moć i rod. **Revija za sociologiju**, 33(3–4):225–238.
- Gamble, S. (Ed.) (2001). **Feminism and Postfeminism.** London and New York: Routledge.
- Glick, P. & Fiske, S. T. (1997). Hostile and Benevolent Sexism. **Psychology of Women Quarterly**, 21:119–135.
- Gornik, V. & Moran, B. K. (Eds.) **Woman in Sexist Society.** New York: Basic Books.
- Halpern, D. F. (1998). Stereotypes, Science, Censorship, and the Study of Sex Differences, U: Anselmi, Diana L. & Law, Anne L. (Eds.) **Questions of Gender. Perspectives and Paradoxes.** McGraw–Hill Companies, str. 99–104.
- Hare–Mustin, R. T. & Marecek, J. (1998). Asking the Right Questions: Feminist Psychology and Sex Differences, U: Anselmi, Diana L. & Law, Anne L. (Eds.) **Questions of Gender. Perspectives and Paradoxes.** McGraw–Hill Companies, str. 104–111.

- Hartmann, H. (1986). **Women's work, men's work: Sex segregation on the job**. Washington D. C.: National Academy Press.
- Hartmann, H. (1997). The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism, U: Nickolson, Linda (Ed.) **The Second Wave. A Reader in Feminist Theory**. New York and London: Routledge.
- Hubbard, R. (1998). Race and Sex as Biological Categories, U: Anselmi, Diana L & Law, Anne L. (Eds.) **Questions of Gender. Perspectives and Paradoxes**. McGraw-Hill Companies, str. 29-35.
- Humm, M. (Ed.) (1992). **Modern Feminisms. Political, Literary, Cultural**. New York: Columbia University Press.
- Irigaray, L. (1999). **Ja, ti, mi. Za kulturu razlike**. Zagreb: Ženska infoteka.
- Jackson, S. & Scott, S. (Eds.) (2002). **Gender. A sociological reader**. London and New York: Routledge.
- Kolleberg, A. I. & Rosenfeld, R. A. (1990). Work in the family and in the labour Market: A Cross-national reciprocal analysis. **Journal of Marriage & the Family**, May, Vol 52, Issue 2, p. 331-347.
- Lipsitz Bem, S. (1993). **The Lenses of Gender. Transforming the Debate on Sexual Inequality**. New Haven and London: Yale University Press.
- Locker, D. E. (2000). Gender and Work: The Occupational Expectations of Young Women and Men in the 1990s. **Gender Issues**, Spring, Vol. 18, Issue 2, p 74-89.
- MacKinnon, C. A. (1989). **Towards a feminist theory of the state**. Cambridge, London: Harvard University Press.
- Masser, B. & Abrams, D. (1999). Contemporary Sexism. **Psychology of Women Quarterly**, 23:503-517.
- Millett, K. (1990). **Sexual Politics**. A Touchstone Book.
- Millett, K. (2000). Theory of Sexual Politics, U: Crow A., Barbara (Ed.) **Radical Feminism. A Documentary Reader**. New York and London: New York University Press, str. 123-153.
- Moore, H. (1994). The Cultural Constitution of Gender, U: **The Polity Reader in Gender Studies**. Cambridge: Polity Press.
- Morrison, M. A, Morrison T. G., Pope Gregory A. & Zumbo B. D. (1999). An investigation of measures of modern and old-fashioned sexism. **Social Indicators Research**, 48:39-50.
- Nicholson, L. (1997). **The Second Wave. A Reader in Feminist Theory**. New York and London: Routledge.
- Ortner, Sh. (1974). Is Female to Male as Nature is to Culture, U: Michelle Rosaldo & Louise Lamphere, (Eds.) **Women, Culture and Society**. Stanford: Stanford University Press, str. 67-87.
- Pateman, C. (1998). **Ženski nered. Demokracija, feminizam i politička teorija**. Zagreb: Ženska infoteka.
- Pateman, C. (2000). **Spolni ugovor**. Zagreb: Ženska infoteka.
- Rosaldo, M. Z. & Lamphere, L. (Eds.) (1974). **Women, Culture and Society**. Stanford.: Stanford University Press.
- Rowbotham, Sh. (1983). **Svest žene – svet muškarca**. Beograd: SIC.
- Shanley, M. L. & Pateman, C. (Eds.) (1991). **Feminist Interpretations and Political Theory**. Cambridge: Polity Press.
- Stanley, L. & Wise, S. (2002). What's wrong with socialization? U: Jackson, Stevi & Scott, Sue (Eds.) **Gender. A sociological reader**. London and New York: Routledge, str. 273-279.

- Stanley, L. (2002). Should "sex" really be "gender" – or "gender" really be "sex"? U: Jackson, Stevi & Scott, Sue (Eds.) **Gender. A sociological reader**. London and New York: Routledge, str. 31–41.
- Stockard, J. (1999). Gender Socialization, U: Saltzman Chafetz, Janet (Ed.) **Handbook of the Sociology of Gender**. New York, Boston, Dordrecht, London, Moscow: Kluwer Academic / Plenum Publishers, str. 215–229.
- Swim, J. K. & Cohen, L. L. (1997). Overt, covert and subtle sexism. **Psychology of Women Quarterly**, 21:103–118.
- Thorne, B. (2002). Do girls and boys have different cultures?, U: Jackson, Stevi & Scott, Sue (Eds.) **Gender. A sociological reader**. London and New York: Routledge, str. 292–302.
- Tomić– Koludrović, I. i Kunac, S. (2000). **Rizici modernizacije: žene u Hrvatskoj devedesetih**. Split: Udruga građana Stope nade.
- Topolčić, D. (2001). Muškarci to ne rade: rodno segregirana podjela rada u obitelji. **Društvena istraživanja**, 10(4–5):767–789.
- Tuana, N. (1989). The Weaker Seed: The Sexist Bias of Reproductive Theory, U: Tuana, Nancy (Ed.) **Feminism & Science**. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.
- Wade, C. & Tavis, C. (1998). The Longest War: Gender and Culture, U: Anselmi, Diana L & Law, Anne L. (Eds.) **Questions of Gender. Perspectives and Paradoxes**. McGraw–Hill Companies, str. 164–170.
- Walby, S. (1990). **Theorising Patriarchy**. Oxford: Blackwell.
- Walby, S. (1997). **Gender Transformations**. London and New York: Routledge.
- West, C. & Zimmerman, D. H. (2002). Doing gender, U: Jackson, Stevi & Scott, Sue (Eds.) **Gender. A sociological reader**. London and New York: Routledge, str. 31–41.
- Withers Osmond, M. & Yancey, M. (1975). Sex and Sexism: A Comparison of Male and Female Sex–Role Attitudes, **Journal of Marriage and the Family**, November:744–758.
- Wittig, M. (1997). One is not Born a Woman, U: Nicholson, Linda (Ed.) **The Second Wave. A Reader in Feiminist Theory**. New York and London: Routledge.
- Woodward, K. (2000). **Questioning identity: gender, class, nation**. The Open University.

SEXIST DISCOURSE OF GENERIC IDENTITY

Branka Galić

Faculty of Philosophy, Zagreb; Department of Sociology

Summary

The fact that we are born as women and men necessarily means that we live different lives. Relying on developed feminist approaches that problematize relations of power distribution between genders, the author tries to present a sexist discourse, which can be recognized in awareness of the Croatian population in variants of traditional and modern forms, in a series of social relations – individuals, family, work at home and on the market, politics etc.

The disclosure of sexist discourse of generic identity in a Croatian society has been carried out using empiric insight of opinions of the Croatian citizens, according to the conceptual model of "traditional" and "modern" sexism. The goal was to establish the basic structure of sexist concepts and the influence of other variables (marital status, regional identity, age and educational differences) on these concepts. Major results have confirmed the thesis on, mainly male, older and with a poorer education, part of the Croatian population as that who in their awareness cultivates specific cultural and modern sexism, with which they harmonize with the core of very numerous scientific papers on this topic with matching results.

Key words: feminism, Croatian society, modernism, man, patriarchy, gender, generic identity, generic role, sexism, sex, traditionalism, woman

SEXISTISCHER DISKURS DER GESCHLECHTSIDENTITÄT

Branka Galić

Philosophische Fakultät, Zagreb

Zusammenfassung

Die Tatsache, dass wir als Männer und Frauen geboren sind, bedeutet notwendigerweise, dass wir verschiedene Leben leben. In Anlehnung an entwickelte feministische Ansätze, die der Machtverteilung zwischen den Geschlechtern problematisieren, wird in dieser Arbeit eine Analyse des sexistischen Diskurses unternommen. Verschiedene Varianten der traditionellen und der modernen Form dieses Diskurses lassen sich im Bewusstsein der untersuchten Bevölkerung Kroatiens erkennen, und zwar in verschiedenen gesellschaftlichen Verhältnissen, die Einzelne, Familien, Arbeit zu Hause und auf dem Markt, die Politik usw. miteinbeziehen.

Die Aufdeckung des sexistischen Diskurses der Geschlechtsidentität in der kroatischen Gesellschaft wurde durch eine empirische Untersuchung der Meinungen kroatischer Bürger durchgeführt, und zwar nach dem konzeptuellen Modell des "traditionellen" und des "modernen" Sexismus. Das Ziel war es, die zugrundeliegende Struktur sexistischer Konzepte aufzudecken, sowie den Einfluss anderer Variablen (Ehestand, regionale Zugehörigkeit, Alters- und Bildungsunterschiede) auf diese Konzepte. Die Ergebnisse haben unsere Hypothese bestätigt, dass es der vorwiegend männliche, ältere und weniger gebildete Teil der kroatischen Bevölkerung ist, der in seinem Bewusstsein vielfältige traditionelle und moderne Sexismen pflegt. Dies entspricht den Ergebnissen anderer zahlreicher Studien, in denen derselbe Themenbereich behandelt wird.

Grundausrücke: Feminismus, kroatische Gesellschaft, Modernismus, Mann, Patriarchat, Geschlecht, Geschlechtsidentität, Geschlechtsverhältnis, Geschlechterrolle, Sexismus, Geschlecht, Traditionalismus, Frau